

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Autismiliitto katsoo, että pykälään tulisi lisätä myös lapsen toimintakyky. Kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon lisäksi toimintakyky vaikuttaa ratkaisevasti autismitilanteen lapsen suoriutumiseen. Autismitilanteissa on kysymyksessä ns. näkymätön vamma, josta johtuvia yksilöllisiä toimintarajoitteita ei riittävästi tunnisteta palvelujärjestelmän eri tasoilla. Lapsen toimintaa ja käytöstä saatetaan pitää huonosta kasvatuksesta johtuvina ja vanhempien syynä.

Ehdotus pykälään 4 a:

Lastensuojelun on turvattava lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle hyvä hoito ja kasvatusta, lapsen ikään, toimintakykyyn ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädetään.

Autismiliitto ehdottaa, että pykälän 4 a pykälän 2 momenttiin lisätään ihmisoikeudet:

Kasvatus, valvonta ja huolenpito eivät saa olla lasta alistavia tai muilla tavoin hänen ihmisarvoaan ja ihmisoikeuksiaan loukkaavia.

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Autismiliitto kannattaa ehdotusta asiakasmitoituksesta. Muutoksen myötä sosiaalityöntekijöille jäisi enemmän aikaa keskittyä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja perheen tilanteeseen palveluprosessin eri vaiheissa kuten palvelutarpeen arvioinnissa, asiakassuunnitelman laatimisessa, palvelukokonaisuuden koordinoinnissa ym. Ehdotettu säädös voisi lisätä myös alan houkuttelevuutta ja helpottaa työntekijöiden rekrytointia.

Vastaavanlaisia asiakasmitoituksia tarvittaisiin myös muuhun sosiaalityöhön, esimerkiksi vammaissosiaalityöhön. Muuten haasteena saattaa tulevaisuudessa olla että, vammaisperheitä ohjataan lastensuojelun piiriin siellä olevien parempien resurssien vuoksi, vaikka palvelutarpeet perustuvat lapsen vammaan.

3. Esityksen tavoitteena on vahvistaa sijaishuoltoon sijoitetun lapsen oikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluihin.

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Kiitämme erityisesti pykälän 15 ensimmäisen momentin lauseesta, jossa veloitetaan järjestämään viivytystä lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen oppimisvaikeuksien, vamman tai toimintarajoitteen selvittämiseen liittyvä arviointi ja palvelut sekä mielenterveys- ja päihdepalvelut. Lause tulisi kuitenkin kirjoittaa kokonaisuudessaan monikkoon, koska lapsella voi olla useita toimintarajoitteita ja vammoja:

Lisäksi lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen oppimisvaikeuksien, vammojen tai toimintarajoitteiden selvittämiseen liittyvä arviointi ja palvelut sekä mielenterveys- ja päihdepalvelut on järjestettävä viivytystä.

Lapsen oppimisvaikeuksien ja neuropsykiatristen häiriöiden selvittäminen on ensiarvoisen tärkeää tehdä riittävän ajoissa ja tarvittaessa kiireellisesti ennen kuin ongelmat pääsevät kärjistymään. Osalla varsinkin kognitiivisesti hyvätasoisista autismikirjon lapsista ja nuorista diagnoosi saattaa viivästyä, koska autismikirjon piirteitä ja niihin liittyviä toimintarajoitteita ei tunnisteta. Autismikirjoon liittyy usein myös muita neuropsykiatrisia ja psykiatrisia häiriöitä sekä somaattisia sairauksia, jotka jäävät perusterveydenhuollossa usein tunnistamatta. Neuropsykiatriset häiriöt voisi huomioida pykälän perusteluissa vahvemmin, esimerkiksi NEET-nuoria koskevassa lauseessa: Osalla työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääneistä niin sanotuista NEET nuorista todetaan muun muassa lievä kehitysvamma tai neuropsykiatrinen häiriö vasta aikuisiällä, jolloin oikean diagnoosin ja tuen saaminen ei välttämättä enää ole mahdollista.

Pykälän 15 a § perusteluissa on todettu, että säännöksellä pyritäisiin vahvistamaan lapsen tarkoituksenmukaisen palvelukokonaisuuden varmistamista. Yhteistyön lisääminen eri palvelujen ja

toimialojen välillä on tärkeää autismitietäjien lasten hyvinvoinnin kannalta, koska he tarvitsevat usein monenlaisia palveluja (ks. vastaus kysymykseen. 6).

Hyvin kannatettavaa on, että pykälässä säädettäisiin myös vammaispalvelujen ja sosiaalihuollon perhepalvelujen järjestämisestä viivytyksettä. Nykytilanteessa olemassa olevaa lainsäädäntöä, sosiaalihuoltolakeja ja vammaislakeja sovelletaan useissa kunnissa niin, että autismitietäjien erityislapsiperheet, jäävät liian usein vaille tarvitsemaansa tukea ja palveluja. Erityislapsen vanhemmat väsyvät, sairastuvat itse ja heidän oma työssäkäyntinsä vaarantuu taistelussa lapsensa/lastensa tarvitsemista tukitoimista. Hyvin tavallista myös on, että tukea saa vain lastensuojelun kautta eli vaiheessa, jossa ongelmat ovat jo ehtineet monimutkaistua ja syventyä. Liittoon tulleiden yhteydenottojen perusteella tämä koskee erityisesti kognitiivisesti hyvätasoisia ns, Asperger-tyyppisiä lapsia ja nuoria. Autismitietäjien ja muiden neuropsykiatristen lasten tarpeet tulisi huomioida nykyistä paremmin pykälän perusteluissa. Esimerkiksi muuttamalla perustelujen viimeinen lause muotoon:

Tämä ja esitetty 15 § huomioon ottaen olisi mahdollista havaita huomattavasti nykyistä aiemmin esimerkiksi lapsen lievä kehitysvamma tai neuropsykiatrinen häiriö, mikä saattaa olla koulunkäyntivaikeuksien tai muun oireilun taustalla.

Perusteluissa olisi myös hyvä mainita, että sosiaalityöhön tarvitaan lisää autismitietäjien ja neuropsykiatrista osaamista.

Jos autismitietäjien ja muiden neuropsykiatristen lasten toimintarajoitteita ja tarpeita ei tunnisteta ja oteta huomioon nykyistä paremmin, tilanne ei muutu, eikä ongelmien syyhyn päästä pureutumaan. Siksi näiden lapsiryhmien tarpeet olisi hyvä huomioida nykyistä paremmin tässä esityksessä ja pykälän 15 ja 15 a perusteluissa.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

Autismitietäjien lasten ja heidän perheidensä kohdalla on ongelmana, että tuen tarpeita ei tunnisteta. Tunnistamattomuus johtaa alidiagnosointiin sekä raskaampien ja kalliimpien palveluiden, kuten lastensuojelun sijoitusten kasvuun. Moni autismitietäjien lapsen sijoitus voitaisiin välttää, jos ammattilaiset osaisivat paremmin tunnistaa autismitietäjien piirteitä ja autismitietäjien henkilöiden palvelutarpeita asiakasprosessin eri vaiheissa, kuten palvelutarpeen arvioinnissa, asiakassuunnitelman laatimisessa ja sijaishuollon sisällä eri vaiheissa. Autismitietäjien lapsilla ja nuorilla on muita ikäisiään korkeampi riski lastensuojelun sijoituksiin. Erikoissairaanhoidossa diagnosoiduista

autismikirjon nuorista 18 % oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle ainakin kerran ennen 18 vuoden ikää. Nuorilla, joilla ei ollut autismediagnoosia, sama luku oli 6 % (Syntymäkohortti 97, THL).

Sosiaalityöntekijöillä ei usein ole riittävää osaamista autismikirjosta, jolloin palvelutarpeen arvioinnissa tulee käyttää muita ammattilaisia. Myös yksityisen puolen asiantuntemusta pitää voida käyttää, silloin kun riittävää autismsosaamista ei julkiselta sektorilta löydy. Sosiaalityöhön tarvitaan lisää autismikirjon ja neuropsykiatrista osaamista. Esitämme tästä lisäystä pykälän perusteluihin.

Palvelutarpeen arvioinnissa on selvitettävä lapsen ja koko perheen tilanne kokonaisvaltaisesti. Jos arvioidaan, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita, on arvioitava muut palvelutarpeet.

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

-

6. Tavoitteena on ehkäistä lapsen sijoituksen tarpeen syntymistä. Tässä ehdotuksessa esitetään säädettäväksi uusi tehostettu avohuollon tukitoimi, jonka perusteella lapselle voitaisiin järjestää moniammatillista kuntouttavaa tukea kotioiloissa lapsen vanhemman tai muun läheisen kanssa.

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

Ei kantaa

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

Autismiliitto kannattaa ehdotusta uudesta tehostetusta avohuollon tukitoimesta, mutta sen sisältöä ja keinoja voisi konkretisoida tarkemmin. Nykymuodossaan pykälä ei riitä varmistamaan, että autismikirjon lasten ja nuorten tarpeet tunnistetaan, ja he saavat vammansa/toimintarajoitteidensa takia oikea-aikaisesti tarpeitaan vastaavaa tukea. Nykytilanteessa näin ei tapahdu, mikä vaikeuttaa suuresti autismikirjon lasten ja heidän perheidensä selviytymistä. Tilanteita ei oteta vakavasti ja pyritään jopa estämään vammaispalvelujen/sosiaalihuollon asiakkuus. Sosiaalityöntekijät tarvitsevat myös lisää osaamista ja koulutusta autismikirjosta ja muista neuropsykiatrisista häiriöistä.

Kiitämme sitä, että 36 §:n toisessa momentissa todetaan, että tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. Myös toteuttavien avohuollon tukitoimien sopivuuden ja riittävyyden säännöllinen arviointi on erittäin kannatettavaa.

Perusteluissa mainittu palvelujen kokonaisuuden koordinointi on erittäin tärkeää autismikirjon perheiden näkökulmasta, joissa tuen tarve on usein moninaista. Autismikirjoon liittyy usein myös muita neuropsykiatrisia häiriöitä, kehitysvamma, mielenterveyden häiriöitä ja somaattisia sairauksia (ks. kysymys 3 b). Nykytilanteessa palvelukokonaisuuden koordinointi jää usein vanhempien

vastuulle, mikä kuormittaa heitä ja vaikeuttaa heidän työssäkäyntiään. Moni vanhempi saattaa itse sairastua ja uupua.

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Autismiliitto korostaa, että sijaishuoltopaikan valinnassa tulee varmistaa, että sijaishuoltopaikassa on riittävästi autismikirjon ja neuropsykiatrasta osaamista. Tämä koskee myös henkilöstöön liittyvää pykälää 60, jonka ensimmäisen momentin toiseen lauseeseen Autismiliitto ehdottaa lisättäväksi neuropsykiatrisen ja psykiatrian osaamisen.

Muutosehdotus pykälään 60:

Lisäksi vaativan sijaishuollon laitoksella on oltava käytettävissään riittävä lääketieteen, neuropsykiatrian, psykiatrian, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan sijaishuollon toteuttamista ja seuranta varten

Autismiliitto katsoo, että pykälän 50 perusteluihin tulee lisätä myös palvelun seuranta ja valvonta, jolla varmistetaan, että palvelu toteutuu käytännössä suunnitelmien mukaan ja se on sopiva ja riittävä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin nähden.

Pykälän kohdalla herää kysymys, onko se määritelty niin, että se ohjaa liian vahvasti laitossijoituksiin. Vamma tai toimintarajoite ei saa muodostua automaattiseksi perusteeksi laitossijoitukselle. Vammasta tai toimintarajoitteesta aiheutuviin palvelutarpeisiin on vastattava ensi sijaisesta sen lain perusteella, johon palvelutarve perustuu.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

-

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

-

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

Autismiliitto kiittää siitä, että ehdotuksessa on otettu huomioon neuropsykiatrinen erityisosaaminen. Vaativaa sijaishuoltoa voitaisiin järjestää lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä sijaishuollon integroituna palveluna. Nykytilanteessa sijaishuollossa ei ole riittävästi neuropsykiatrista osaamista.

On hyvä, että esityksessä on huomioitu palvelujen rajapintoja, mutta jatkovalmistelussa olisi hyvä selkiyttää ja konkretisoida, miten ehdotetut vaativan sijaishuollon laitospalvelut käytännössä toteutettaisiin ja millaisiin palvelutarpeisiin ja tilanteisiin niillä voitaisiin vastata. Jatkovalmistelussa tulee myös selkeyttää, milloin vammaisten lasten osalta tarvitaan ehdotettua integroitua vammaispalvelujen ja lastensuojelun palvelua. Vammaisia lapsia ei tule sijoittaa vammaisuuden perusteella liian kevein perustein vaativan sijaishuollon yksiköihin. Tällä hetkellä on liian niukasti avohuollon ratkaisuja niille vammaisille lapsille, jotka eivät voi asua oman perheensä kanssa. Vammaisten lasten ja heidän perheensä tulee saada tarvitsemansa palvelut sen lainsäädännön kautta, johon palvelutarve perustuu. On myös tärkeää varmistaa, että lasta ei sijoiteta laitokseen, joka sijaitsee kaukana hänen kodistaan, jolloin yhteydenpito perheeseen ja muihin läheisiin vaikeutuu.

Pykälän perusteluissa todetaan, että ”vaativan sijaishuollon lastensuojelulaitoksessa sovelletaan lastensuojelulain säännöksiä, eikä siellä voida soveltaa esimerkiksi kehitysvammalain rajoittamista koskevia säännöksiä”. Käytännössä voi kuitenkin tulla esiin ongelmia, jotka koskevat itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä lastensuojelun ja kehitysvammaisten erityishuollon yhdyspinnoilla. Vammainen lapsi saattaa tarvita kehitysvammalain mukaisia toimia itsemääräämisoikeutensa vahvistamiseksi ja joskus myös kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimia, joita tulee käyttää aina viimesijaisena keinona. Asiaa tulee arvioida ja selkeyttää jatkovalmistelussa huomioiden vammaislainsäädännön kokonaisuudistus ja itsemääräämisoikeutta koskevan lainsäädännön valmistelu.

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

-

11. Ehdotuksen tavoitteena on turvata erityisen huolenpidon jakson riittävän pitkä aika lapsen itseään vahingoittavan käyttäytymisen ja vakavan päihdeongelman katkaisemiseksi.

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

Kyllä pääosin

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

Ehdotus on kannatettava. Erityisen huolenpidon jaksolla pitää varmistaa henkilöstön riittävä autismiosaaminen ja neuropsykiatrinen osaaminen, jotta erityisen huolenpidon jakson tavoitteet

voisivat toteutua autismikirjon lapsen tai nuoren kohdalla. Tämä olisi hyvä mainita pykälän perusteluissa.

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enimmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

-

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

-

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

-

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

-

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Autismiliitto katsoo, että esitetyt muutokset rajoitustoimenpiteisiin ovat oikean suuntaisia ja voivat auttaa suojelemaan sijaishuollossa olevia autismikirjon lapsia ja nuoria ja parantamaan heidän turvallisuuttaan. Autismikirjon lapset ja nuoret ovat hyvin haavoittuvia ja joutuvat helposti uhrin asemaan, tulevat hyväksikäytetyiksi ja johdatelluiksi. Rajoitustoimenpiteillä tulee varmistaa myös näiden lasten turvallisuus.

Tässä esityksessä rajoitustoimenpiteistä säädetään suppeammin kuin kehitysvammalaissa. Tämän vuoksi esityksen jatkovalmistelussa tulisi selkiyttää rajoitustoimenpiteiden käyttöä lastensuojelun ja kehitysvammaisten erityishuollon yhdyspinnoilla (ks. vastaus kysymykseen 9).

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Autismiliiton mielestä muutos on pääosin kannatettava. Esimerkiksi päihteiden käyttöön ym. liittyvissä asioissa voidaan tehdä ratkaisuja nopeastikin. Esitystä tulee kuitenkin täydentää siltä osin, että varmistetaan, ettei vanhempien yhteydenpitoa lapseen ei rajoiteta tilanteessa, jossa se ei ole tarpeellinen.

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

-

66 § Henkilöntarkastus

-

68 § Kiinnipitäminen

Muutosesitykset ovat kokonaisuudessaan hyviä. Autismiliiton mielestä pykälän perusteluihin tulee kuitenkin vielä lisätä, että raportoinnissa tulee kirjata kiinnipitoon johtaneet ja sitä edeltäneet tilanteet ja läsnäolleet ihmiset. Siten tilanteiden syitä voidaan selvittää, ja niitä voidaan myöhemmin käydä läpi lapsen/nuoren ja muiden läsnäolleiden kanssa ja pohtia, miten rajoitustoimenpiteitä vaativia tilanteita voitaisiin ennaltaehkäistä. Tämä on erityisen tärkeää autismikirjon ihmisten kanssa toimiessa.

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

Muutosesitykset ovat kannatettavia. Lapsen liikkumisvapauden rajoitus voidaan tehdä nopeasti. Toisaalta sosiaalityöntekijä voi myös kumota päätöksen raportoinnin perusteella, jolloin voidaan välttää, että liikkumisvapauden rajoituksesta tulee rangaistuskäytäntö. Autismikirjon nuorilla on esiintynyt sijaishuollossa raiskaus- ja hyväksikäyttötapauksia, joissa lastensuojeluyksikkö on ilmoittanut, etteivät he ole voineet tehdä liikkumisvapauden rajoittamista.

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

-

70 § Eristäminen

Autismiliitto kannattaa esitettyjä tarkempia säädöksiä eristyksen tarpeen ja perustelujen arviointiin sekä eristystilanteen kirjaamiskäytäntöihin, jotka lisäävät lapsen ja samalla henkilökunnan oikeusturvaa eristämistilanteissa.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädettyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

-

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

-

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

-

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

-

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

-

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

-

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

Autismiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi. Autismiliitto kannattaa pääosin esitystä, mutta näkee, että autismitietämyksen lasten toimintarajoitteet ja tarpeet sekä niiden tunnistamiseen tarvittava osaaminen tulisi ottaa esityksessä paremmin huomioon.

Autismitietämyksen esiintyy eri tutkimusten mukaan noin 1-1,2 %:lla väestöstä. Suomessa arvioidaan olevan vähintään 55 000 autismitietämyksen ihmistä. 30-50 %:lla autismitietämyksen henkilöistä on kehitysvamma. Autismitietämyksen yhteydessä psykiatriset häiriöt ovat tavallisia. Suomalaiseen rekisteriaineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan autismitietämyksen henkilöistä 78 %:lla oli jokin psykiatrinen häiriö, vertailuväestössä 20 %:lla. Myös somaattiset sairaudet ja niistä johtuvat ennen aikaiset kuolemat ovat yleisempiä kuin väestössä keskimäärin. Itsemurhariski on noin kymmenkertainen koko väestöön verrattuna.

Autismiliitto on huolissaan autismitietämyksen lasten ja nuorten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta sijaishuollossa. Autismitietämyksen lapsilla ja nuorilla on muita ikäisiään korkeampi riski lastensuojelun sijoituksiin. Moni autismitietämyksen lapsen sijoitus voitaisiin välttää, jos ammattilaiset osaisivat paremmin tunnistaa autismitietämyksen piirteitä ja autismitietämyksen henkilöiden palvelutarpeita asiakasprosessin eri vaiheissa, kuten palvelutarpeen arvioinnissa, asiakassuunnitelman laatimisessa ja sijaishuollon sisällä eri vaiheissa. Tämä edellyttää tietoa ja ymmärrystä autismitietämyksestä sekä osaamista soveltaa autismitietämyksen käytäntöön. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja sijaishuollon henkilöstön autismitietämyksen ja neuropsykiatrista osaamista on vahvistettava. Lisää neuropsykiatrista osaamista tarvitaan myös vammaispalveluihin sekä lasten, nuorten ja perheiden sosiaalityöhön.

Autismiliitto kannattaa ehdotusta uudesta tehostetusta avohuollon tukitoimesta, mutta sen sisältöä ja keinoja voisi konkretisoida tarkemmin. Nykymuodossaan pykälä ei riitä varmistamaan, että autismikirjon lasten ja nuorten tarpeet tunnistetaan, ja he saavat vammansa/toimintarajoitteidensa takia oikea-aikaisesti tarpeitaan vastaavaa tukea. Nykytilanteessa näin ei tapahdu, mikä vaikeuttaa suuresti autismikirjon lasten ja heidän perheidensä selviytymistä. Tilanteita ei oteta vakavasti ja pyritään jopa estämään vammaispalvelujen/sosiaalihuollon asiakkuus. Hyvin tavallista myös on, että tukea saa vain lastensuojelun kautta eli vaiheessa, jossa ongelmat ovat jo ehtineet monimutkaistua ja syventyä. Tämä koskee erityisesti kognitiivisesti hyvätasoisia autismikirjon lapsia ja nuoria.

Autismiliitto kiittää siitä, että ehdotuksessa vaativasta sijaishuollosta on otettu huomioon neuropsykiatrinen erityisosaaminen. Vaativaa sijaishuoltoa voitaisiin järjestää lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä sijaishuollon integroituna palveluna. Nykytilanteessa sijaishuollossa ei ole riittävästi neuropsykiatrista osaamista. On hyvä, että esityksessä on huomioitu palvelujen rajapintoja, erityisesti lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä sijaishuollon integroidun laitoshoidon osalta. Jatkovalmistelussa olisi kuitenkin hyvä selkiyttää ja konkretisoida, miten ehdotetut vaativan sijaishuollon laitospalvelut käytännössä toteutettaisiin ja millaisiin palvelutarpeisiin ja tilanteisiin niillä voitaisiin vastata. Jatkovalmistelussa tulee myös selkeyttää, milloin vammaisten lasten osalta tarvitaan ehdotettua integroitua vammaispalvelujen ja lastensuojelun palvelua. Vammaisia lapsia ei tule sijoittaa vammaisuuden perusteella liian kevein perustein vaativan sijaishuollon yksiköihin. Vammaisten lasten ja heidän perheensä tulee saada tarvitsemansa palvelut sen lainsäädännön kautta, johon palvelutarve perustuu.

Autismiliitto katsoo, että esitetyt muutokset rajoitustoimenpiteisiin ovat oikean suuntaisia ja voivat auttaa suojelemaan sijaishuollossa olevia autismikirjon lapsia ja nuoria ja parantamaan heidän turvallisuuttaan. Autismikirjon lapset ja nuoret joutuvat ovat hyvin haavoittuvia ja joutuvat helposti uhrin asemaan, tulevat hyväksikäytetyiksi ja johdatelluiksi.

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

4 a §: Säännökseen tulisi lisätä myös lapsen toimintakyky. Kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon lisäksi toimintakyky vaikuttaa ratkaisevasti autismikirjon lapsen suoriutumiseen. Autismikirjossa on kysymyksessä ns. näkymätön vamma, josta johtuvia yksilöllisiä toimintarajoitteita ei riittävästi tunnisteta palvelujärjestelmän eri tasoilla. Lapsen toimintaa ja käytöstä saatetaan pitää huonosta kasvatuksesta johtuvina ja vanhempien syynä.

Lastensuojelun on turvattava lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle hyvä hoito ja kasvatus, lapsen ikään, toimintakykyyn ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädetään.

4 a § 2. momenttiin olisi hyvä lisätä ihmisoikeudet: Kasvatus, valvonta ja huolenpito eivät saa olla lasta alistavia tai muilla tavoin hänen ihmisarvoaan ja ihmisoikeuksiaan loukkaavia.

15 §: Pykälän ensimmäisen momentin lause tulisi kirjoittaa monikkoon: Lisäksi lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen oppimisvaikeuksien, vammojen tai toimintarajoitteiden selvittämiseen liittyvä arviointi ja palvelut sekä mielenterveys- ja päihdepalvelut on järjestettävä viivytyksettä.

60 §: Autismiliitto ehdottaa, että pykälän ensimmäisen momentin toiseen lauseeseen lisätään neuropsykiatrinen ja psykiatrian osaaminen:

Lisäksi vaativan sijaishuollon laitoksella on oltava käytettävissään riittävä lääketieteen, neuropsykiatrian, psykiatrian, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan sijaishuollon toteuttamista ja seuranta varten.

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

15 §: Lapsen oppimisvaikeuksien ja neuropsykiatristen häiriöiden selvittäminen on ensiarvoisen tärkeää tehdä riittävän ajoissa ja tarvittaessa kiireellisesti ennen kuin ongelmat pääsevät kärjistymään. Osalla varsinkin kognitiivisesti hyvätasoisista autismikirjon lapsista ja nuorista diagnoosi saattaa viivästyä, koska autismikirjon piirteitä ja niihin liittyviä toimintarajoitteita ei tunnisteta. Autismikirjoon liittyy usein myös muita neuropsykiatrisia ja psykiatrisia häiriöitä sekä somaattisia sairauksia, jotka jäävät perusterveydenhuollossa usein tunnistamatta.

Neuropsykiatriset häiriöt voisi huomioida pykälän perusteluissa vahvemmin, esimerkiksi NEET-nuoria koskevassa lauseessa: Osalla työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääneistä niin sanotuista NEET nuorista todetaan muun muassa lievä kehitysvamma tai neuropsykiatrinen häiriö vasta aikuisiällä, jolloin oikean tuen saaminen ei välttämättä enää ole mahdollista.

15 a §: Autismikirjon lapsilla ja nuorilla on muita ikäisiään korkeampi riski lastensuojelun sijoituksiin. Jos autismikirjon ja muiden neuropsykiatristen lasten toimintarajoitteita ja tarpeita ei tunnisteta ja oteta huomioon nykyistä paremmin, ongelmien syyhyn ei päästä pureutumaan. Siksi autismikirjon ja muiden neuropsykiatristen lasten tarpeet tulisi huomioida nykyistä paremmin pykälän perusteluissa, esimerkiksi muuttamalla perustelujen viimeinen lause muotoon:

Tämä ja esitetty 15 § huomioon ottaen olisi mahdollista havaita huomattavasti nykyistä aiemmin esimerkiksi lapsen lievä kehitysvamma tai neuropsykiatrinen häiriö, mikä saattaa olla koulunkäyntivaikeuksien tai muun oireilun taustalla.

Perusteluissa olisi myös hyvä mainita, että sosiaalityöhön tarvitaan lisää autismikirjon ja neuropsykiatrista osaamista.

26 §: Sosiaalityöntekijöillä ei aina ole riittävää osaamista autismikirjosta, jolloin palvelutarpeen arvioinnissa tulee käyttää muita ammattilaisia. Myös yksityisen puolen asiantuntemusta pitää voida käyttää, silloin kun riittävää autismiosaamista ei julkiselta sektorilta löydy. Esitämme tästä lisäystä pykälän perusteluihin.

50 §: Perusteluihin tulee lisätä myös palvelun seuranta ja valvonta, jolla varmistetaan, että palvelu toteutuu käytännössä suunnitelmien mukaan ja se on sopiva ja riittävä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin nähden.

60 a §: Lisäysehdotus perusteluihin: Erityisen huolenpidon jaksolla pitää varmistaa henkilöstön riittävä autismiosaaminen ja neuropsykiatrinen osaaminen, jotta erityisen huolenpidon jakson tavoitteet voisivat toteutua autismikirjon lapsen tai nuoren kohdalla.

68 § Kiinnipitäminen: Pykälän perusteluihin tulee lisätä, että raportoinnissa tulee kirjata kiinnipitoon johtaneet ja sitä edeltäneet tilanteet ja läsnäolleet ihmiset. Siten tilanteiden syitä voidaan selvittää, ja niitä voidaan myöhemmin käydä läpi lapsen/nuoren ja muiden läsnäolleiden kanssa ja pohtia, miten rajoitustoimenpiteitä vaativia tilanteita voitaisiin ennaltaehkäistä. Tämä on erityisen tärkeää autismikirjon ihmisten kanssa toimiessa.